

การศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*

To Study on the threefold training for Human Resource Development.

Received:	August	16, 2018
Revised:	January	14, 2019
Accepted:	January	15, 2019

พระมงคลธรรมวิธาน (Phramongkoldhamvithan)**
พระครูสิริธรรมนิเทศ (Phrakhrusiridhamanithet)***
ประสิทธิ์ สระทอง (Prasit Srathong)****

บทคัดย่อ

การศึกษาในพุทธศาสนา เรียกว่า “ไตรสิกขา” ประกอบด้วย (1) ศีลสิกขา คือข้อปฏิบัติสำหรับใช้อบรมทางด้านความประพฤติ (2) จิตตสิกขา คือข้อปฏิบัติสำหรับอบรมจิตให้เกิดสมาธิ และ (3) ปัญญาสิกขา คือข้อปฏิบัติสำหรับอบรมปัญญาให้รู้แจ้งตามความเป็นจริง เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชีวิตที่ก่อให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดี และเป็นพื้นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมและประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้า เพราะการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการขัดเกลาทางสังคมโดยผ่านกระบวนการศึกษาที่ถูกต้องจะเป็นการสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเอง พัฒนาครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนาบุคลากรของชาติ ทำให้มีพฤติกรรมและการดำเนินชีวิตเป็นไปในทางสร้างสรรค์ สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข มั่นคง คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น มีความรู้คู่คุณธรรม ดังนั้น ทรัพยากรมนุษย์นับได้ว่าเป็นปัจจัยที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง เพราะมีส่วนช่วยให้เกิดความสำเร็จในด้านต่างๆ ถือเป็นกำลังสำคัญที่ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ปรารถนา

คำสำคัญ : หลักไตรสิกขา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

*วัตถุประสงค์ของการเขียนบทความ: เพื่อเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการ

This article aims for publishing academic knowledge.

** ดร. รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนักศึกษา, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ต.ศาลาลา อ.พุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

Ph.D., Vice President for Student Affairs, Mahamakut Buddhist University., e-mail : ntrance56@gmail.com

โทรศัพท์: 089-5366009

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม

Assistant Professor, Ph.D., e-mail : entrance56@gmail.com โทรศัพท์: 084-5277783

**** อาจารย์ประจำหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม

Bachelor of Education Program in Teaching English, Mahamakut Buddhist University.,
e-mail : entrance56@gmail.com โทรศัพท์: 087-5835659

Abstract

The study in Buddhism is called "Tri Sikkha" consisting of (1) the sacrament is a practice for using behavioral training. (2) contemplation is a practice for mental training to concentrate. and (3) wisdom is a practice for intellectual training to be enlightened. In order to create a change of life that causes well-being and an important foundation for driving society and the nation to progress because the development of quality of life and socialization through the right education process will create quality personnel. To improve the quality of life, family, community, society and nation. Therefore, education is a tool for national personnel development behavior and lifestyle to be creative able to live happily and safely. Therefore, human resources are considered a valuable factor because it contributes to success in various fields considered to be an important force that fulfills the desired objective.

Keywords: to Study on the threefold training, human resource development

บทนำ

โลกในศตวรรษที่ 21 การคิดเป็นถือว่่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างมาก เพราะบุคคลที่มีทักษะการคิดจะสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพและประกอบอาชีพได้อย่างสร้างสรรค์ การคิดแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่การคิดขั้นพื้นฐานและการคิดขั้นสูง การคิดขั้นสูงมีหลายลักษณะ เช่น การคิดวิเคราะห์ การคิดแก้ปัญหา การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การคิดอย่างเป็นระบบ การคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น โดยที่การคิดวิเคราะห์ (analytic a thinking) เป็นการคิดขั้นแรกของการคิดขั้นสูง มีลักษณะเป็นการคิดเชิงลึกซึ่งต้องใช้ความสามารถในการจำแนกองค์ประกอบต่าง ๆ และหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้น เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจหรือค้นหาความจริงของสิ่งนั้น โดยใช้วิธีการให้เหตุผลเชิงตรรกะในกระบวนการคิด (วิชัย วงษ์ใหญ่ และคณะ, 2561: 233) ซึ่งกระบวนการศึกษาถือว่่า “วัด” เป็นสถาบันหนึ่งในสถาบันหลักทั้ง 3 คือ บ้าน วัด และโรงเรียน เพราะการศึกษาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นควบคู่กับการเรียนรู้เสมอ ทั้งนี้ความสำคัญของการเรียนรู้ทำให้มนุษย์สามารถเรียนรู้ได้และเป็นผู้รับการฝึกอบรมให้พัฒนาขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง มนุษย์สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองเพื่อการมีชีวิตให้อยู่รอดส่วนหนึ่ง และเรียนรู้ได้โดยกระบวนการศึกษาอบรมอีกส่วนหนึ่ง เป้าหมายที่สำคัญของการศึกษา คือ การเปลี่ยนผู้เรียนจากผู้ไม่รู้ สู่ผู้รู้ และเห็นได้จากการมีวิธิตัด จิตสำนึกที่เปลี่ยนแปลงไปจากเมื่อตอนที่ยังไม่รู้และเกิดพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เรียกว่่า “ทรัพยากรมนุษย์”

ดังนั้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนา ได้เริ่มต้นขึ้นโดยที่พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปแสดงธรรมโปรดปัญจวัคคีย์ จนสามารถอบรมตนเองบรรลุเป็นพระอรหันต์ การประกาศพระศาสนาเริ่มมีขึ้นโดยพระประสงค์จะให้สัตว์โลกมีการพัฒนาอบรมจิตให้กิเลสเบาบางจนหมดไปและประดิษฐานให้พระพุทธศาสนามั่นคงโดยมีวิธีการคือ แยกกันไปประกาศพระพุทธศาสนา ซึ่งตอนนั้นพระสาวกยังมีไม่มาก ครั้นในภายหลังมีผู้นับถือพระพุทธศาสนามากขึ้น พุทธสาวกมีมากขึ้น การจัดระเบียบกฎเกณฑ์หรือที่เรียกว่่า พระธรรมวินัยซึ่งเป็นทั้งข้อห้ามและข้อปฏิบัติจึงได้เกิดขึ้น การนำไปสู่การศึกษาทางพุทธศาสนา เรียกว่่า “ไตรสิกขา”

ไตรสิกขา

พุทธธรรมมีกรอบการพัฒนาหลักเป็นระบบศึกษา 3 ประการ เรียกว่า “ไตรสิกขา” ประกอบด้วย อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา เรียกสั้น ๆ ว่า ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกหัดอบรมเพื่อพัฒนากาย การอบรมทางจิตใจ และการเจริญปัญญา ไตรสิกขานี้เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้านและทุกวัย อีกทั้งความง่ายยากตั้งแต่เรื่องเบื้องต้นทั้งของเด็กและผู้ใหญ่จนถึงเรื่องที่ละเอียดและซับซ้อนที่ยากจะหาองค์ความรู้อื่นใดมาเทียบได้

พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการรู้แจ้งทั้งทางหลักธรรมและการปฏิบัติธรรม ประกอบด้วย การเรียนรู้ ฝึกฝน พัฒนาการ หลักสิกขาหรือการศึกษาของศาสนาพุทธ เป็นหลักที่บอกว่ามนุษย์จะต้องแก้ไขพัฒนาตนเองอยู่เสมอ และจะต้องพัฒนาตลอดเวลา โดยไม่ประมาท ดังนั้น มนุษย์จะต้องถือเป็นหลักไว้ เพราะพระพุทธองค์ทรงแสดงหลักการศึกษาไว้ในพระไตรปิฎกว่า ภิคุขุทั้งหลาย สิกขา 3 ประการนี้ คือ (1) อธิศีลสิกขา (2) อธิจิตตสิกขา และ (3) อธิปัญญาสิกขา (อง.ตัก. (ไทย) 20/87/312) หลักไตรสิกขานี้ถือเป็นข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษาเพื่อฝึกหัดอบรม กาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้สูงขึ้น ๆ ขึ้นไป จนสามารถบรรลุเป้าหมายสูงสุดคือพระนิพพาน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556: 107) เพราะคำว่า “ไตรสิกขา” มีรากศัพท์มาจาก 2 คำ คือ 1) “ไตร” หรือ “ตรี” เป็นภาษาสันสกฤต ตรงกับภาษาบาลีว่า “ติ” แปลว่า 3 และ 2) คำว่า “สิกขา” เป็นภาษาบาลี ตรงกับภาษาสันสกฤตว่า “ศิกษา” หมายถึง การศึกษา การปฏิบัติ และการอบรมความประพฤติให้บริสุทธิ์ (อง.ตัก. (ไทย) 20/1/320) ส่วนคำว่า “ติ” หรือ “ไตร” นั้น หมายถึง องค์ประกอบ 3 ประการ คือ ศีล สมาธิ และปัญญา โดยมีความหมายตามพระไตรปิฎกดังนี้ 1) อธิศีลสิกขา (สิกขาคือศีลอันยิ่ง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง ดังคำอธิบายในคัมภีร์กฎกสูตรนิกาย คัมภีร์มหานิทเทส ว่า ภิคุขุในพระธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศีล สำรวมด้วยความสังวรในพระปาติโมกข์ สมบูรณ์ด้วยอาจารย์และโคจร เห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายอยู่คือ สิลขันธเล็ก สิลขันธใหญ่ ศีลเป็นที่พึ่งเบื้องต้น เป็นความประพฤติ เป็นความสำรวม เป็นความระวัง เป็นหัวหน้า เป็นประธานเพื่อความถึงพร้อมแห่งธรรมที่เป็นกุศล ชื่อว่า “อธิศีลสิกขา” (ขุ.มหา. (ไทย) 29/10/49) การฝึกอบรมจิตนั้น มุ่งเน้นที่ความตั้งมั่นแห่งจิต การทำใจให้สงบแน่วแน่ เพื่อให้จิตบริสุทธิ์ ไม่ฟุ้งซ่าน เป็นกลาง ปราศจากอคติ ดังที่แสดงในมาติกากถา คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคว่า ชื่อว่า “จิตตวิสุทธิ” เพราะมีความหมายว่า ไม่ฟุ้งซ่าน เป็นต้น ความไม่ฟุ้งซ่าน ชื่อว่า “อธิจิตตสิกขา” (ขุ.ป. (ไทย) 30/41/606-607) และอธิปัญญาสิกขา (สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง การรู้ชัดตามความเป็นจริงในอริยสัจ 4 เป็นลำดับไป จนทำให้แจ้งทั้งเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติ สามารถทำลายอสังขกิเลสให้หมดไป ดังคำอธิบายในคัมภีร์กฎกสูตรนิกาย คัมภีร์มหานิทเทส ว่า ภิคุขุในพระธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาอันประเสริฐ หยั่งถึงความเกิดและความดับ เพิกถอนกิเลสให้บรรลุถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย (เหตุเกิดทุกข์) นี้ทุกข์นิโรธ (ความดับทุกข์) และนี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติเครื่องดำเนินไปสู่ความดับทุกข์) รู้ตามความเป็นจริงว่า เหล่านี้อสังขะ เหล่านี้อสังสมุทัย เหล่านี้อสังวนิโรธ และเหล่านี้อสังวนิโรธคามินีปฏิปทา ชื่อว่า “อธิปัญญาสิกขา” (ขุ.มหา. (ไทย) 29/10/49)

สรุปได้ว่า การพัฒนามนุษย์ให้ดำเนินชีวิตที่ดีงามถูกต้อง ทำให้มีวิถีชีวิตที่เป็นทางดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงามของมนุษย์ ต้องเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตนเอง เริ่มจากการรักษาศีล เพื่อขัดเกลาพฤติกรรมและ การดำเนินชีวิตของตนเองให้บริสุทธิ์ รวมถึงการฝึกหัดการอยู่ร่วมกันของเพื่อนร่วมงานให้มีความเกื้อกูลต่อกัน และกระบวนการที่สำคัญในการศึกษาต้องพัฒนาตนเองให้บริบูรณ์ด้วยศีล บริบูรณ์ด้วยสมาธิ และบริบูรณ์ด้วย ปัญญา เพื่อพัฒนาตนเองและสังคมไปสู่เป้าหมายสูงสุดในปัจจุบันและอนาคต หลักการสอนแบบไตรสิกขานี้ ประกอบด้วย 3 ประการดังนี้ (1) ศีลสิกขา คือข้อปฏิบัติสำหรับใช้อบรมทางด้านความประพฤติ (2) จิตตสิกขา คือข้อปฏิบัติสำหรับอบรมจิตให้เกิดสมาธิ (3) ปัญญาสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมปัญญาให้รู้แจ้ง ตามความเป็นจริง จึงอธิบายได้ดังนี้

ศีลสิกขา

สิกขา คือศีล หรือข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมทางความประพฤติอย่างสูง อันได้แก่ข้อปฏิบัติหรือศีลที่ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ เพื่อให้สาวกหรือพุทธศาสนิกชนได้ยึดปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์ ดังนี้

1. ศีล 5 เป็นศีลที่ใช้สำหรับชาวบ้านผู้อยู่ครองเรือนทั่ว ๆ ไป หรือเรียกว่าศีลของคฤหัสถ์ทั่วไป บางที เรียกว่า “นิจศีล” คือศีลที่รักษาไว้เป็นประจำ
2. ศีล 8 เป็นศีลสำหรับคฤหัสถ์ หรือฆราวาส ผู้ตั้งใจปฏิบัติให้สูงขึ้นจากศีล 5 เป็นศีลสำหรับคฤหัสถ์ หรือฆราวาส ผู้ตั้งใจปฏิบัติให้สูงขึ้นจากศีล 5 เรียกว่า ศีล 8
3. ศีล 10 เป็นศีลสำหรับสามเณรและผู้บวชที่อายุไม่ถึง 20 ปี หรืออายุถึงแล้ว แต่ยังมีได้ขอบวชเป็น พระภิกษุ
4. ศีล 227 เป็นศีลสำหรับพระภิกษุ ถือเป็นข้อปฏิบัติที่ละเอียดลงไป คือการถือปฏิบัติ ศีล 5 ศีล 8 และศีล 10 นี้เอง เพียงแต่เป็นข้อปฏิบัติที่แยกย่อยละเอียดลงไป ผู้ถือปฏิบัติจะต้องสำรวมระวังมิให้เกิดการ ละเมิด หากละเมิดแล้ว เรียกว่าต้องอาบัติ คือต้องรับโทษ ซึ่งถือเป็นโทษทางใจ ผู้ละเมิดย่อมรู้เอง เห็นเองได้ ทรง บัญญัติไว้เป็นกลุ่มตามความหนักเบา
5. ศีล 311 เป็นศีลสำหรับภิกษุณี แม้ปัจจุบันภิกษุณีจะไม่ได้มีแล้วก็ตาม แต่ได้รับการบัญญัติไว้เป็น สิกขาบท

สมาธิสิกขา

สิกขา คือข้อปฏิบัติสำหรับฝึกหัดอบรมจิต เพื่อให้เกิดคุณคือเกิดสมาธิอย่างสูง คือการกำหนดจิต ให้แน่วแน่มั่นคง อันเป็นหลักแห่งการควบคุมจิตมิให้ฟุ้งซ่าน และต้องควบคุมตนมิให้ตกไปในทางแห่งความเสื่อม เสีย นั่นคือการกำหนดจิตของตนให้อยู่ในจุดใดจุดหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น ลมหายใจเรียก “อานาปานสติสมาธิ” หรือ “กำหนดจิตการเดินจงกรม” เป็นต้น

ปัญญาศึกษา

คำว่า “ปัญญา” ตามรูปศัพท์แปลว่า ความรู้ทั่วหรือความรู้แจ้งสภาพต่าง ๆ ตามความเป็นจริง ปัญญาศึกษาคือการกระทำให้เกิดความรู้เห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ควรเห็นปัญญา จำแนกตามแหล่งเกิดมีดังนี้ คือ (1) สุตมยปัญญา คือปัญญาที่เกิดจากได้รับการฟัง (2) จินตมยปัญญา คือปัญญาเกิดจากการคิด และ (3) ภวานามยปัญญา คือปัญญาอันเกิดจากการอบรมจิต

กระบวนการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา

ธรรมชาติของผู้เรียน เป็นเงื่อนไขของการเรียนรู้ ผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ถ้ามองในเชิงปรัชญา ธรรมชาติของผู้เรียนจะมีองค์ประกอบที่แตกต่างกันไปตามแต่สภาพจิตวิทยา ซึ่งมีพัฒนาการในแต่ละช่วง อายุการเรียนรู้ของผู้เรียนจะมีความแตกต่างกัน มีประสบการณ์และพื้นฐานความรู้เดิม ผู้เรียนแต่ละคนมีความรู้หรือประสบการณ์ที่ผ่านมานั้นไม่เหมือนกัน แม้จะผ่านกระบวนการเรียนรู้ในสถานการณ์เดียวกัน ทั้งนี้เพราะ ผู้เรียนได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัว มีธรรมชาติและศักยภาพในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน จึงเป็นพื้นฐานที่มีผลต่อการเรียนรู้ใหม่ วิธีการเรียนรู้หรือลีลาการเรียนรู้ (learning styles) ของผู้เรียนแต่ละคนนั้นย่อมไม่เหมือนกัน

ไตรสิกขาคือกระบวนการศึกษาที่มุ่งพัฒนามนุษย์ทั้งทางด้านกาย วาจา และความคิด จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญา ให้สามารถที่จะดำรงและดำเนินชีวิตในสังคมอย่างสันติมีอิสรภาพ โดยเน้นการปฏิบัติ ฝึกหัดอบรมตนด้วยหลักศีล สมาธิ และปัญญา วิธีปฏิบัติฝึกหัดตามหลักของศีล สมาธิ ปัญญานั้น ผู้ศึกษาต้องปฏิบัติตามแนวทางของมรรคมงคล 8 คือการอบรมตนให้มีศีลด้วย (1) สัมมาทิฐิ คือปัญญาเห็นชอบ (2) สัมมาสังกัปปะ คือการดำริชอบ (3) สัมมาวาจา คือการเจรจาชอบ (4) สัมมากัมมันตะ คือมีความประพฤติที่ดีงาม (5) สัมมาอาชีวะ คือการเลี้ยงชีพชอบ (6) สัมมาวายามะ คือความอุตสาหะชอบ (7) สัมมาสติ คือการฝึกให้มีสติระลึกรู้ชอบ และ (8) การมีสัมมาสมาธิ คือการฝึกให้จิตตั้งมั่นสงบ สงัดจากกิเลสนิวรณ์อยู่เป็นปกติ ดังที่ เนาวนิจ ใจมั่น (2555: 58) กล่าวว่าหลักไตรสิกขามีกระบวนการเป็นขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 เป็นการเรียนรู้ที่จะต้องฟังฟังครู ผู้เรียนต้องเรียนรู้ตามธรรมชาติ วิชาที่ลงมือฝึกปฏิบัติตามหลักการทฤษฎี “เลียนแบบครู” เป็นขั้นศีล จำเป็นต้องศึกษาข้อมูลและต้องเป็นข้อเท็จจริงทางทฤษฎีตลอดจนถึงหลักการเรียนรู้

ขั้นที่ 2 นักเรียนจะเริ่มจากการสร้างรูปแบบการคิดของตนเอง เป็นแนวทางภาคทฤษฎีที่เรียนรู้จากภายนอกเข้าไปสู่การคิด วิเคราะห์ ทบทวน ลงมือฝึกปฏิบัติ และฝึกฝนให้มีความคล่องแคล่ว โดยอัตโนมัติเพื่อการค้นหาคำตอบด้วยตนเองถือเป็นขั้นสมาธิ

ขั้นที่ 3 ขั้นปัญญาคือ ขั้นที่นักเรียนใช้ความคิดในการสร้างรูปแบบใหม่ ๆ และมีการสร้างสรรค์ชิ้นงานผลงานใหม่ ๆ ด้วยความคิด ด้วยปัญญาของตนเอง ซึ่งถือเป็นการเรียนรู้ที่แท้จริงและเป็นการเรียนรู้ที่บูรณาการเข้าด้วยกัน ระหว่างความรู้รอบและรู้สึกจากการรับข้อมูลจากแหล่งความรู้ภายนอกตัวผู้เรียน (ปรโตโฆสะ) ความรู้รอบและรู้สึกจากการคิดกระบวนการทำงานของจิตในตัวผู้เรียน (โยโสมนสิการ) รู้สึกจากการลงมือปฏิบัติ (ภวานามยปัญญา)

การจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา

วิธีสอนแบบไตรสิกขา เป็นวิธีการสอนตามหลักพระพุทธศาสนา 3 ขั้นดังนี้คือ

1) ขั้นศีล (ศีลสิกขา) คือการควบคุมให้นักเรียนอยู่ในระเบียบวินัย ทั้งกายวาจา และใจให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยเป็นปกติพร้อมที่จะเรียนให้ผู้เรียนเลือกการกระทำถูกหรือผิด ในการตอบสนองสถานการณ์ที่ผู้สอนกำหนดให้ ในขั้นตอนนี้จะเกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัติที่เรียกว่า “ศีลสิกขา” เป็นการควบคุมตนเองให้อยู่ในความถูกต้องทางกาย วาจา และใจ ดังพระพุทธทาสภิกขุ ให้ความเห็นว่า ศีลมีขอบเขตปรากฏทางกาย วาจา เป็นการกระทำที่ทำให้ผู้ประพฤตรู้สึกสบายกายใจ และทำให้โลกมีสันติภาพ การสอนเด็กรักษาศีลจริง ๆ ศีลสิกขาคือการปฏิบัติตนให้ถูกต้องทางกาย วาจา โดยการควบคุมตนเองการฝึกในขั้นศีล หรือ ศีลสิกขานี้ผู้สอนต้องให้ผู้เรียนรักษาศีล ควบคุมกาย วาจา ของตนให้อยู่ในระเบียบวินัย และศีลธรรม

2) ขั้นสมาธิ (จิตตสิกขา) คือการฝึกสมาธิขั้นต้น ในการควบคุมสติให้นักเรียนรวมจิตใจ ความคิดแน่วแน่เป็นจุดเดียว นักเรียนตัดสิ่งรบกวนอื่น ๆ ออกจากความคิดและจิตใจเป็นการแก้ขั้นต้นในการควบคุมสติให้ระลึกอยู่กับลมหายใจ เพื่อความระลึกได้ รู้แน่วแน่จุดเดียว ในขั้นตอนนี้ จะเกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัติที่เรียกว่า “จิตตสิกขา” หมายถึงการปฏิบัติ เพื่อดำรงสภาพจิตให้ปกติมั่นคงต่อความดีงาม โดยทั่วไปบุคคลมีจิตสมาธิอยู่แล้วโดยธรรมชาติ และบุคคลควรทำให้เป็นสมาธิด้วย เป็นการฝึกเพื่อบังคับความคิดให้เป็นไปตามที่เราต้องการให้ความสามารถมีกำลังในการพิจารณาสภาวธรรมเพื่อสร้างปัญญาตามต้องการ ซึ่งเป็นขั้นปัญญา

3) ขั้นปัญญา (ปัญญาสิกขา) คือขั้นนักเรียนใช้สมาธิ ความมีจิตใจแน่วแน่ทำความเข้าใจ ในปัญหาการหาเหตุของปัญหาเพื่อการแก้ไข พิจารณาผลที่เกิดขึ้นจนเกิดความรู้แจ้งเข้าใจและแก้ปัญหาได้เกิดการเรียนรู้ เกิดปัญญาญาณขั้นในตนเอง มีมโนทัศน์ในเรื่องนั้นได้ถูกต้องตามความเป็นจริง เป็นขั้นพิจารณาด้วยปัญญาเป็นขั้นสุดท้าย หลังจากผ่านการฝึกสมาธิแล้วระยะหนึ่ง จนสามารถระลึกรู้แน่วแน่ที่จุดเดียว จึงทำให้พิจารณาว่าสถานการณ์ที่เลือกกระทำครั้งแรกนั้นได้เหมาะสมหรือไม่ อะไรผิดอะไรถูก จนสามารถเลือกปฏิบัติได้ถูกต้องเหมาะสมอย่างสมเหตุสมผล ในขั้นนี้จะเกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัติที่เรียกว่า “ปัญญาสิกขา” เป็นการทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ตามสภาวะที่เป็นจริง โดยเน้นการมองเห็นอย่างนั้นจริงไม่ใช่การคาดคะเนเอาเอง แล้วกำหนดหลักความประพฤติดของตน ให้ดำรงความดีไม่เป็นภัยต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาจะเน้นเรื่องการฝึกปฏิบัติจริง การจัดระเบียบทางความคิดของตนเองเป็นเหตุเป็นผลกัน

การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนแนววิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธ ได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียน โดยรวมของสถานศึกษาเน้นกรอบการพัฒนาตามหลักของไตรสิกขาอย่างบูรณาการ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทย ซึ่งได้รับการกล่อมเกลาคำสอนของพุทธศาสนาตั้งแต่ยุคแรกของประวัติศาสตร์ชาติไทย จนกล่าวได้ว่า “วิถีพุทธ” คือวิถีวัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่จะมีความเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งทั่วโลกตระหนักและให้การยอมรับพุทธธรรมหรือพุทธศาสตร์เป็นองค์ความรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจธรรมชาติของโลกและชีวิตที่แท้จริงและฝึกให้ผู้เรียนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตั้งแต่ระดับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนทั่วไป คือการกิน อยู่ ดู ฟัง จนถึงระดับการดำเนินชีวิตของนักบวชผู้มุ่งมีชีวิตที่บริสุทธิ์และในทุกระดับ ยังผลให้ผู้ศึกษาเองมีความสุขพร้อม ๆ กับช่วยให้คนรอบข้างและสังคมมีความสุขพร้อมกันไปด้วยอย่างชัดเจน พุทธธรรมมี

กรอบการพัฒนาหลักเป็นระบบการศึกษา 3 ประการ เรียกว่า “ไตรสิกขา” คืออภิสัสสิกขา อภิจิตตสิกขา และอภิปัญญาสิกขา ที่เรียกสั้น ๆ ว่า “ศีล สมาธิ ปัญญา” ซึ่งเป็นการฝึกหัดอบรมเพื่อพัฒนากาย ความประพฤติ จิตใจ และปัญญา ไตรสิกขานี้เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้านและทุกวัย มีความยากง่ายซึ่งสามารถนำมาเปรียบเทียบได้ การศึกษาของกุลบุตรกุลธิดา และผู้ใหญ่ทั้งหลายในอดีตอันยาวนานของไทยนั้นมีรากฐานมาจากการใช้พุทธธรรมมาอบรม สั่งสอน แต่ก็มีได้นำเอาพุทธธรรมมาเป็นฐานของการศึกษา ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายในความล้ำค่าของพุทธธรรม และจากการที่เป็นฐานของวัฒนธรรมไทยมาแต่อดีตด้วยคุณค่าอันอนันต์ขององค์ความรู้ในพุทธธรรมและระบบไตรสิกขาที่ชัดเจน การพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง” คือมีปัญญารู้เข้าใจในคุณค่าแท้ ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรม แสวงปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต โดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตร การพัฒนาลักษณะโรงเรียน เน้นการจัดสภาพทุก ๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาวัฒนธรรม 4 ประการ

ลักษณะแห่งปัญญาวัฒนธรรม 4 ประการ ได้แก่ (1) สัปปุริสสังเสวะ หมายถึงการอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีครู อาจารย์ดี มีข้อมูล มีสื่อที่ดี (2) สัทธัมมัสสวนะ หมายถึงเอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี (3) โยนิโสมนสิการ หมายถึงมีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี (4) อัมมานุอัมมปัตติ หมายถึงความสามารถในการจะนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องเหมาะสม การศึกษาตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษาของโรงเรียนวิถิพุทธ คือกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ทั้งในด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา เพื่อให้ความเจริญงอกงามในทุกขั้นตอนของชีวิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งการ กิน อยู่ ดู ฟัง ในชีวิตประจำวันให้มีสติสัมปชัญญะคอยกำกับ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตน จนเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมได้ และสิ่งแวดล้อมให้เจริญสืบต่อไป

หลักไตรสิกขากับการศึกษา

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของคำว่า “การศึกษา” หมายถึง การเล่าเรียน ฝึกฝน และอบรม (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 104) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของคำว่า “การศึกษา” ในมาตรา 4 ว่า เป็นกระบวนการการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานวัฒนธรรมการสร้างสรรคัจรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี กล่าวถึง “การศึกษา” ว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2552: 2) โดยถ่ายทอดความรู้ การฝึกการอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรคัจรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้ ปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

การศึกษาเป็นกระบวนการกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาความรู้ศีลธรรม คุณค่า และความเข้าใจต่าง ๆ ซึ่งจำเป็นสำหรับชีวิตเพื่อให้เด็กและผู้ใหญ่มีความเข้าใจต่อวัฒนธรรมและแนวคิดต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อสังคมของตนเองและของชาติอื่น ตลอดทั้งความเข้าใจต่อกฎต่าง ๆ ตามธรรมชาติพร้อมทั้งมีทักษะทางภาษาและทักษะอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้และการสื่อสาร (Unesco, 1989: 19) เพื่อให้เกิด ความรู้สภาวะแท้จริงของสรรพสิ่งทั้งหลาย พระพุทธเจ้าได้เปรียบปัญญาเหมือนแสงสว่าง ไม่มีแสงสว่างใดเสมอด้วยปัญญา (พระราชวรมณี (ประยูร ธมมจิตโต), 2552: 24) ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการพัฒนาคน การนำหลักไตรสิกขามาใช้กับการศึกษา เป็นวิธีพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เพื่อให้เกิดการพัฒนาทุกด้านไปพร้อม ๆ กัน เพราะการศึกษาตามหลักของไตรสิกขา คือ “มนุษย์เกิดมาแล้วต้องมีสิกขา เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องศึกษาหรือเป็นสัตว์ที่ต้องฝึก คือต้องเรียนรู้ต้องฝึกฝนพัฒนา ถ้าไม่ได้ศึกษามนุษย์จะมีชีวิตที่ดั่งงามไม่ได้ นี่เป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์” การดำเนินชีวิตของมนุษย์อยู่ได้อย่างมีความสุข ซึ่งต่างจากสัตว์ที่ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยสัญชาตญาณไม่ต้องเรียนรู้ฝึกฝน พัฒนาเหมือนมนุษย์ มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกฝนได้ คือการศึกษาเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาได้ถือเป็นลักษณะพิเศษของมนุษย์ ทำให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอยู่ได้ด้วยสติปัญญาประเสริฐเลิศล้ำ จนแทบเป็นอะไรได้ทุกอย่าง เมื่อฝึกตนจนเป็นมนุษย์ที่ ประเสริฐเลิศกว่าเทวดาแม้แต่พรหมยังมีความเคารพนบถนอบ ต่างจากสัตว์ที่เกิดมาด้วยสัญชาตญาณ ตายไปก็ด้วยสัญชาตญาณเหมือนกัน การจัดการศึกษาหรือการศึกษาการพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์ต้องอาศัยหลักการศึกษิตตามแนวพระพุทธศาสนาที่เรียกว่าการศึกษาตามหลักไตรสิกขา มีศีล สมาธิ ปัญญา ถือเป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาด้านพฤติกรรม พัฒนาด้านจิตใจ การศึกษาเพื่อพัฒนาด้านพฤติกรรม พัฒนาด้านจิตใจ และพัฒนาทางด้านปัญญาดังพระพุทธเจ้าตรัสว่าปัญญานี้แหละประเสริฐกว่าทรัพย์ ในยุคปัจจุบันจะต้องเน้นหนักนี้ให้มาก และยังมีพระพุทธศาสนสุภาษิตอีกข้อหนึ่งว่า ในบรรดาสิ่งทั้งองกามขึ้นมา วิชาประเสริฐสุด บรรดาสิ่งทั้งหลายจะงอกงามเท่าไร ก็ไม่ประเสริฐเท่ากับวิชางอกงาม คือปัญญาเจริญแข่งกล้า แก้ไขปัญหาลุล่วงและคิดการใด ๆ ก็สำเร็จได้ด้วยดี (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2551: 11)

ประชาชนได้ส่งบุตรหลานของตนไปศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนก็เพราะมุ่งหวังว่าเด็กของตนจะมีความสามารถสูงพอที่จะประกอบอาชีพ เพื่อเลี้ยงตัวเองในภายหลัง ระบบการศึกษาได้จัดการสอนวิชาทั้งหลายประเภท และหลายระดับให้แก่ผู้เข้ามาศึกษา นอกจากนั้นยังต้องมีความสามารถทางปัญญาสูงอีกด้วย (อินตา ศิริวรรณ, 2551: 33) ซึ่งเป็นการทำความเข้าใจบริบทต่าง ๆ ของสังคมโลกในปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และทุกคนอยากจะทำหน้าที่ให้เกิดขึ้นได้ ความสามารถในการปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์มีความจำเป็นอย่างยิ่ง (สุนทร วิบูลศิลป์, 2551: คำนำ) การศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในสังคม เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอันรวดเร็วได้อย่างราบรื่น ดังนั้นการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการพัฒนาคนทั้งด้านปัญญาความคิด จิตใจ การกระทำและด้านสังคมตลอดจนส่งเสริมความสามารถของแต่ละบุคคลให้พัฒนาเต็มตามศักยภาพเพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดี เก่ง และมีความสุข ในที่สุดของการดำรงชีวิตในสังคม ถือว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะฉะนั้น จึงมีความเป็นอย่างไรที่จะต้องช่วยกันพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การพัฒนาประเทศให้เกิดความเจริญก้าวหน้าและยั่งยืน จำเป็นต้องพิจารณาถึงการกำหนดนโยบาย แผนงานและมาตรการต่าง ๆ อันจะส่งผลให้ประเทศเกิดการขับเคลื่อนและพัฒนาไปในทิศทางที่ต้องการ และสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งนั่นคือการพัฒนา “มนุษย์” ในประเทศให้เป็นผู้ที่มีคุณภาพ เพราะเป็นผู้รับผลประโยชน์ และผลกระทบต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควรคำนึงถึงทุกมิติอย่างสมดุล ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ หมายรวมถึงการมีภาวะสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรม รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและพร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น การใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี มีความสามารถในการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข (นภสร นิละไพจิตร และคณะ, 2561: 689)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2554: 51) ได้แบ่งการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ออกเป็น 2 ประเภท คือ (1) ทรัพยากรมนุษย์ในฐานะทรัพยากร คือเป็นทุน เป็นปัจจัยในการที่จะนำมาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และ (2) การพัฒนามนุษย์ในฐานะเป็นมนุษย์ มีความหมายว่า มนุษย์มีความเป็นมนุษย์ของตนเอง ชีวิตมนุษย์นั้นมีจุดหมายคือ ความสุข อิศราภาพความดีความงามของชีวิต ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะตัวบุคคล ซึ่งจำเป็นต้องมีการพัฒนา เพื่อให้มีคุณภาพดีขึ้นทั้งในด้านร่างกายและจิตใจไปพร้อมๆ กัน นอกจากนั้น จะต้องให้มนุษย์มีความรู้คู่กับคุณธรรมด้วย จึงจะเป็นคนที่สมบูรณ์หรือความเป็นมนุษย์ออกไปอยู่ในสังคมได้ (อำนาจ เจริญศิลป์, 2553: 206)

การพัฒนาบุคลากร เป็นการเพิ่มทักษะด้วยการฝึกอบรม เพื่อให้ปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องตามพยายามใด ๆ ที่จะทำให้สมรรถภาพเชิงสร้างสรรค์ของแต่ละคนสอดคล้องกับงานในหน้าที่ เพื่อให้สามารถสร้างกิจกรรมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้อย่างดี เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคมให้ตอบสนองความต้องการของการพัฒนาคนในองค์กรและสังคม (Flippo, 2001: 8; Megginson, 2009: 307; Nadler, 2008: 12)

สรุปได้ว่า หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามีความเชื่อไปในทิศทางเดียวกัน คือเชื่อในศักยภาพ ในความสามารถของมนุษย์ เชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพในตนเอง มนุษย์พร้อมที่พัฒนาได้ มนุษย์ประเสริฐเพราะการฝึกฝนพัฒนา และมนุษย์มีความจำเป็นต้องพัฒนา เพราะหากไม่พัฒนาอาจมีชีวิตอยู่ไม่รอด และอาจเป็นโทษภัยแก่สรรพชีวิตและสิ่งแวดล้อมทั้งหลาย

การจัดการทรัพยากรมนุษย์

การจัดการทรัพยากรมนุษย์เป็นภาระงานที่สามารถช่วยกันได้ เพราะคนเป็นทรัพยากรหรือเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการที่จะทำให้ภารกิจและเป้าหมายของงานประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ ภาระหน้าที่หลัก ๆ ประกอบด้วย 4 หน้าที่งานหลัก ได้แก่ (1) การวางแผนงาน (planning) (2) การดำเนินงาน (doing) (3) การตรวจสอบ (checking) และ (4) การปรับปรุงแก้ไข (improving) (อาภรณ์ ภูวิทย์พันธุ์, 2558: 24-28) ซึ่ง สุกัญญา รัชมีธรรมโชติ (2550: 17) กล่าวว่า ทรัพยากรมนุษย์ในที่นี้ครอบคลุมงานต่าง ๆ คือ (1) การวางแผน อัตรากำลังและการวิเคราะห์งาน (2) การสรรหาและคัดเลือกบุคลากร (3) การฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากร (4) การจัดทำแผนความก้าวหน้าในอาชีพ (4) การประเมินผลการปฏิบัติงาน และ (6) การบริหารค่าตอบแทน นอกจากนี้ ชัยธนต์กร ภาวิศพิริยะภฤติ (2553: 58) กล่าวว่าคนเป็นทรัพยากรที่จะต้องจัดการกิจกรรมภายใต้ขอบเขตงานที่เกี่ยวกับงานบริหารทรัพยากรมนุษย์ เพื่อไม่ให้เกิดการปฏิบัติออกนอกกรอบนอกทาง หน้าที่ในการบริหาร

ทรัพยากรมนุษย์เป็นการปฏิบัติงานที่ต้องจัดให้มีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนกับงาน และพฤติกรรมของคนที่จะทำงานเพื่อความพึงพอใจในการทำงาน รักษาทรัพยากรมนุษย์ให้อยู่กับองค์กรให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้ และเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปแล้วว่า การจัดสรรหน้าที่ของทรัพยากรมนุษย์ทั้งในองค์กรขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ถูกกำหนดให้มีการเชื่อมโยงกัน ซึ่งแต่ละตำแหน่งงานถูกเชื่อมโยงกันด้วยหน้าที่หรือกิจกรรมที่ต่อเนื่องกัน ซึ่งล้วนแต่เป็นส่วนสำคัญในองค์กร สมาคมบริหารทรัพยากรมนุษย์ (society for human resource management : SHRM) ได้จำแนกเนื้อหาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ไว้ 6 ส่วน ดังนี้ (1) การวางแผนทรัพยากรมนุษย์ (2) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (3) การจ่ายค่าตอบแทนและผลประโยชน์ (4) ความปลอดภัยและสุขภาพ (5) แรงงานสัมพันธ์ และ (6) การวิจัยการบริหารทรัพยากรมนุษย์ (วิเชียร วิทยอุดม, 2552: 7)

สรุปได้ว่า หน้าที่ของการจัดการทรัพยากรมนุษย์นั้นมุ่งเน้นภารกิจหน้าที่ในด้านที่สำคัญคือในเรื่องของการจัดหาทรัพยากรมนุษย์เข้ามาปฏิบัติหน้าที่ซึ่งประกอบไปด้วยการวางแผนทรัพยากรมนุษย์ การจัดโครงสร้างภายในองค์กร การกำหนดตำแหน่ง การสรรหา การคัดเลือก และการบรรจุแต่งตั้ง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ประกอบไปด้วยการฝึกอบรมและการพัฒนา การให้รางวัลประกอบไปด้วยการประเมินผลการปฏิบัติงาน การกำหนดเงินเดือน สวัสดิการและสิทธิประโยชน์ ส่วนในเรื่องของการธำรงรักษาและป้องกันทรัพยากรมนุษย์นั้น ประกอบด้วยวินัยและร้องทุกข์ รวมทั้งในด้านของความปลอดภัยและความมั่นคงในอาชีพของพนักงาน สิ่งที่กำลังกล่าวมาทั้งหมดนี้ล้วนแต่เป็นเรื่องเกี่ยวกับภารกิจหน้าที่ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ทั้งสิ้น

ความสำคัญของการจัดการทรัพยากรมนุษย์

ทุนมนุษย์ คือ ความรู้ ความสามารถ ตลอดจนทักษะหรือความชำนาญรวมถึงประสบการณ์ของแต่ละคนที่มีสิ่งสมอยู่ในตัวเอง และสามารถจะนำสิ่งเหล่านี้มารวมเข้าด้วยกันจนเกิดเป็นศักยภาพขององค์กร หรือเป็นทรัพยากรที่สำคัญ และมีคุณค่าซึ่งจะทำให้องค์กรนั้นมีความสามารถสร้างความได้เปรียบเหนือคู่แข่ง (ธารงศักดิ์ คงคาสวัสดิ์, 2550: 8) ดังนี้

1. ทรัพยากรมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยนำเข้า เพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงาน และเป็นปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขสำคัญต่อความสำเร็จของการแข่งขัน ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยที่สามารถปรับเปลี่ยนเพิ่มพูนคุณลักษณะ ทักษะ ความรู้ ความสามารถ คุณภาพได้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลาและประหยัดค่าใช้จ่ายมากกว่าการเปลี่ยนเครื่องจักรและอุปกรณ์

2. เป้าหมายของการบริหารองค์กร ธุรกิจส่วนใหญ่ต้องการกำไร และสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่องค์กร รวมทั้งมีความเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นผู้บริหารทุกคนจึงต้องควบคุมเวลาและค่าใช้จ่ายเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว

3. องค์กรประกอบด้วยบุคลากรจำนวนมากที่มีความหลากหลาย ทั้งทักษะ ความรู้ และลักษณะงานที่ต้องปฏิบัติ การทำงานในปัจจุบันจึงต้องเน้นลักษณะทีมงาน

4. การปรับตัวให้เหมาะสมแก่การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมการเมือง เทคโนโลยี การดำเนินชีวิต และการดำเนินธุรกิจที่เปลี่ยนแปลง มีการใช้ทักษะเฉพาะทางการปรับเปลี่ยนกำลังแรงงานที่ต้องการ รวมทั้งการพัฒนาการศึกษา ทำให้องค์กรของรัฐจำเป็นต้องมีระบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่มีแบบผสม ส่วนองค์กรภาคธุรกิจ การบริหารทรัพยากรมนุษย์เพิ่มสำคัญขึ้น เพราะการจัดระบบ

ผู้รับผิดชอบเฉพาะด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์เกิดผลดีต่อธุรกิจ ช่วยให้พนักงานปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมได้รวดเร็วขึ้น เพิ่มความสัมพันธ์ที่ราบรื่นระหว่างผู้บริหารกับพนักงาน (ธัญญา ผลอนันต์, 2549: 17)

สรุปได้ว่า ความสำคัญของการจัดการทรัพยากรมนุษย์นั้น นับได้ว่าเป็นส่วนสำคัญที่สุด ถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญที่สุดของการบริหารองค์กร เนื่องจากว่าองค์กรจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวนั้นก็ขึ้นอยู่กับระบบการจัดการทรัพยากรมนุษย์เป็นหลัก เพราะถ้าหากว่าองค์กรใดได้บุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถและเหมาะสมเข้ามาทำงานตรงตามตำแหน่งหน้าที่ มีค่าจ้างที่เหมาะสมเป็นธรรม มีการฝึกอบรมให้มีความทันสมัยกับเทคโนโลยี และมีขวัญกำลังใจที่ดี องค์กรนั้นก็ย่อมประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน เพราะเมื่อบุคลากรในองค์กรมีความสุขในการทำงานแล้ว ผลที่ได้รับก็คือองค์กรก็จะมีแต่ความเจริญ สามารถแข่งขันกับคู่แข่งได้และเมื่อองค์กรมีความเจริญ พนักงานมีความสุข สังคมก็มีความสุข ประเทศชาติก็จะเจริญและมีความมั่นคงยิ่งขึ้น ฉะนั้น จะเห็นได้ว่า การจัดการทรัพยากรมนุษย์นั้นมีความสำคัญที่สุดในองค์กรนั้น ผู้บริหารทุกคนจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญมาให้ความสำคัญกับการจัดการทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรเป็นหลัก

สรุป

การศึกษาเป็นการพัฒนาชีวิต ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชีวิตที่จะทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดี และเป็นพื้นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมและประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้า เพราะการพัฒนาคุณภาพชีวิต และการขัดเกลาทางสังคมโดยผ่านกระบวนการศึกษาที่ถูกต้องจะเป็นการสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเอง พัฒนาครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นการพัฒนาและเป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนาบุคลากรของชาติ ทำให้พฤติกรรมและการดำเนินชีวิตเป็นไปในทางสร้างสรรค์ สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างผาสุก มั่นคง คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น มีความรู้คู่คุณธรรม ดังนั้น ทรัพยากรมนุษย์นับได้ว่าเป็นปัจจัยที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง เพราะทรัพยากรมนุษย์มีส่วนช่วยให้เกิดความสำเร็จในด้านต่างๆ หรือเรียกอีกนัยหนึ่งว่า ทรัพยากรมนุษย์เป็นกำลังสำคัญที่มีส่วนช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ได้ตั้งไว้ เพราะการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาในทุก ๆ ด้านของสังคมตลอดจนถึงการพัฒนาประเทศ และวิธีการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ดีก็คือการให้การศึกษาแก่บุคคลในทุกรูปแบบ โดยเฉพาะการศึกษาตามรูปแบบของพุทธศาสนา ที่เรียกว่า “ไตรสิกขา” ประกอบด้วย (1) ศีลสิกขา คือข้อปฏิบัติสำหรับใช้อบรมทางด้านความประพฤติ (2) จิตตสิกขา คือข้อปฏิบัติสำหรับอบรมจิตให้เกิดสมาธิ (3) ปัญญาสิกขา คือข้อปฏิบัติสำหรับอบรมปัญญาให้รู้แจ้งตามความเป็นจริงนั่นเอง

References

- Chaiman,N.(2012).phraphutsātsanāphūaphatthanāphūriān.Bangkok:rōngphimchulālongkōṅmahā
witthayaīai.
- Charoensin, A. (2553). *kānchātkaṅ sapphayākōṅ thammachāt læ singwǣtloṅm*. Bangkok: O.S.
phrinting hao.
- Flippo. (2001). *Edwin B. Management: A Behavioral Approach*. Boston: Allyn & bacon. p. 8.
- Khanakammakankansuksa hǣng chat samnak nāyokratthamontri samnakngān. (2009). *yutthasāt
kān rianrū taloṅt chiwit nai satawat thī 21 Saha Rātcha ‘ānāchak*. Bangkok: ‘aksōṅ
chāroēn that.
- Khongkhasawat, T. (2007). thun manut kānkamnot tuā chī wat phūā kānphatthana. Bangkok:
samnakphim samākhom songsoēm theknōlōyī (Thai - Yīpun).
- Megginson. (2009). *Leon C. Personnel, A Behavioral Approach*. To Administration, Homewood:
Richard D Lrwin. p. 307.
- Nadler. (2008). *Leonard. Designing training program: The critical events model*. Reading, Mass
Addison – Wesley. p. 12.
- Nilaphaichit, N. (2018). kānphatthana thaksa kān rianrū yāng sāngsan bæp ‘ong ruām samrap
phū sūng ‘āyu nai chonnabot Thai dān kāndulǣ sukkhaphāp kāi. Veridian E-Journal,
Silpakorn University 11, 2 (May - August): 689.
- Phawitphiriyakrit,C. (2010). kānboṅrihān sapphayākōṅ manut. Bangkok: rātchaphat sūānsunantha.
- Phonanan,T. (2006). kān mungnēn sapphayākōṅ bukkhon: nǣothāng sāng khwāmphungphōṅchai
kāe phanakngān. (Phim khrang thī 4). Bangkok: boṅrisat ‘innō krāpfik chāmkat.
- Photchananukromchabapratchabanthittayasathan1999.(2003). Bangkok: nān mī buk phap
likhēchan.
- Phraratworamuni (prayūn to). (2009). khōp fā hǣng khwāmru (‘ēkkasān phatthanākara būan
kān rianrū ‘andap thī hā khrōngkān patirūp krabuānkān rian kānsōṅ phūā phatthana
khunnaphāp kānsuksā). Bangkok: kān sātsana.
- Phrathampidok (Pō, Ō, Payutto). (2008). kānsuksā phūā ‘ārayatham thī yangyūn. (Phim khrang
thī hā). Bangkok: sahathamnik.
- _____. (2011). *thotsawat tham that phra pidok muāt suksā sāt*. Bangkok: thammāsaphā.
- _____. (2013). *photchānānukrom phut sāt chabap pramūān tham*. (Phim khrang thī
sipsōṅg). Bangkok: rōngphim mahāwitthayaīai mahā chulā long kōṅ Na rāt witthayaīai.

- Phratraipidok phasaThai chabap mahā makut rāṭ witthayalai čha rabu lem / khoṭ / nā langkham yoṭ chū khamphī tuāyāṅ chen khu.po. (Thai) 31/41/606-607 māi thung suttantapidok khuthotkanikaī pātikawak lem thī 31 khoṭ thī 41 nā 606-607 dangnī
- Phuwitthayaphan, a. (2558). *kānbōṛihān ngān bukkhon*. Bangkok: ‘ēt ‘ā sentoē.
- Ratsamithamchot, S. (2550). *kānčhatkān sapphayākōṅ manut dūai Competency Based HRM*. Bangkok: sathāban phoēm phonphalit hæng chāt.
- Siriwanin, I. (2551). *kānsuksā samkhan toṭ kān damrong chīwit khoṅg Khon Thai*. Bangkok: ‘aksōṅ čharoēn that.
- Thænkæo, B. (2011). *čharyasāt*. Bangkok: ‘oṭ dīan sato.
- Unesco. (1989). *Terminology of adult education*. London: Cassell. p. 19.
- Wibunsin, S. (2551). *kāo sū māṭṭrathān kān rianrū sū thaksa chīwit næōkhit næōthāṅ nai kānphatthanaṭ dek hai pen khon keng khondiṭ mī khwām suk*. Bangkok: khрутphālāṭphrāo.
- Witthayaudom, W. (2009). *kānbōṛihān sapphayākōṅ manut. (Phim khrang thī 3)*. Bangkok: bōṛisat thana that kānphim čhamkat.
- Wongyai, W. (2018). *kānphatthanaṭ thaksa kān khit wikhrō khoṅg naksuksā wichāčhīp khruṭ doī chai kān khoṭ bæp ruāmmū ruām čhai*. Veridian E-Journal, Silpakorn University 11, 2 (May - August): 233.

